

**Я.О. Поролло ■ ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКОНОМІЧНОЇ
ЗЛОЧИННОСТІ ДЕПРЕСИВНОГО РЕГІОНУ
В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ
(НА ПРИКЛАДІ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

Загальна економічна криза, що охопила Україну, призвела до спаду економіки, спричинивши закриття та ліквідацію багатьох підприємств. Безробіття загострило криміногенну ситуацію в депресивних регіонах, створивши ідеальні умови для розвитку злочинності.

Про те, що Луганський регіон є депресивним і перебуває в стані глибокої, усеосяжної кризи, свідчать соціальні та економічні показники, такі як безробіття, падіння рівня і якості життя населення, кризова демографічна ситуація, екологічна ситуація, спад промислового виробництва, інфляція, розвиток злочинності та інші.

Економіко-правовим проблемам вивчення депресивних регіонів присвячено велику кількість як зарубіжних, так і вітчизняних досліджень. Тут необхідно відзначити фундаментальні роботи В.Г. Алієва, А. Вебера, В.І. Чадова. Питання боротьби з економічною злочинністю розглянуто в роботах О.І. Алексєєва, В.В. Голіни, І.М. Даньшина, О.М. Джуки, А.І. Долгової, О.О. Дудорова, А.П. Закалюка, О.Г. Кальмана, Н.Ф. Кузнецової, О.М. Литвака, О.В. Негодченка, Б.Г. Розовського, В.І. Шакуна, О.М. Яковлева та інших.

Ці вчені приділили велику увагу таким проблемам, як поняття та показники економічної злочинності, види економічних злочинів, чинники, що детермінують економічну злочинність узагалі, діяльність суб'єктів попередження економічних злочинів.

Однак слід зазначити, що економічна злочинність у депресивних регіонах залишається недостатньо вивченим явищем, хоч існує пряма лінійна залежність економічної злочинності від соціально-економічної нестабільності регіону.

Перш ніж дати загальну характеристику економічних злочинів, доцільно з'ясувати сутність поняття "економічні злочини".

Загальноприйнятого кримінально-правового та кримінологічного поняття "економічна злочинність" досі не існує, незважаючи на його широке використання в науковому обігу. Однак з метою визначення найбільш суттєвих ознак, які властиві економічним злочинам, ми розглянемо деякі наукові підходи до їх визначень.

Так, український кримінолог О.М. Литвак економічну злочинність визначає як сукупність умисних корисливих злочинів, які вчиняються посадовими особами й іншими працівниками підприємств та установ незалежно від форм власності шляхом використання службового становища

та місця роботи, злочинних промислів, що здійснюються без використання службового становища та місця роботи, а також злочинів, пов'язаних з наркобізнесом і торгівлею людьми [1, 222 – 227].

За визначенням російського вченого О.М. Яковлева, економічна злочинність – це сукупність корисливих посягань на соціалістичну власність, порядок управління народним господарством з боку осіб, що виконують певні функції в системі економічних відносин [2, 51].

О.О. Титаренко пропонує під економічними злочинами розуміти умисні корисливі злочини, що вчиняються у сфері економіки службовими та іншими особами, які включені в систему економічних відносин і посягають на ці відносини, а також на порядок управління економікою в різних галузях господарства, заподіюючи при цьому шкоду економічним інтересам громадян, суб'єктів господарювання та держави [3, 16]. Тому надалі ми будемо використовувати саме це визначення економічних злочинів.

Економічні злочини відрізняються від загальнокримінальних різноманітністю, інтелектуальним характером, адаптацією злочинців до нових технологій та методами підприємницької діяльності (застосування новітніх електронних засобів платежу, банківських документів), різноманітністю маніпуляцій з процентними ставками за кредитами, ставками оподаткування, наданням різноманітних пільг суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності, процесами приватизації державної власності.

Тому розглянемо економічні злочини у сфері економіки за такими напрямками:

- злочини проти власності, зокрема привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, у т.ч. в особливо великих розмірах;

- злочини у сфері господарської діяльності, зокрема фіктивне підприємництво, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, порушення законодавства про бюджетну систему України, порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом, шахрайство з фінансовими ресурсами, незаконна приватизація державного, комунального майна, незаконні дії щодо приватизаційних паперів, недотримання особою обов'язкових умов щодо приватизації державного, комунального майна підприємств та їх подальшого використання;

- злочини у сфері службової діяльності, зокрема зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень, хабарництво (одержання хабара, давання хабара),

- злочини, пов'язані (вчинені) з приватизацією, у т.ч. з земельними відносинами, у сфері зовнішньоекономічної діяльності, у сфері банківської діяльності, у т.ч. безпосередньо в банках, на об'єктах паливно-енергетичного комплексу (ПЕК), в агропромисловому комплексі (АПК), з використанням бюджетних коштів, у сфері високих інформаційних технологій.

В Луганській області свого часу активно розвивалися вугільна промисловість, машинобудування та металургія. Сьогодні за всіма показниками цієї сфери залишаються збитковими, що спричиняє до збільшення бюджетних витрат для погашення заборгованості по зарплаті, закупівлі нової техніки тощо. Результати діяльності правоохоронних органів свідчать про те, що на сфері, які розвиваються здебільшого за рахунок дотацій, частіше звертає увагу криміналітет, що призводить до вчинення великої кількості економічних злочинів. Останнім часом ОВС виявили від 670 до 800 злочинів у вугільній промисловості, які вчинено службовими особами; збитки від цих злочинів протягом року склали понад 65 млн. грн. [5, 71]. Розглядаючи криміногенну ситуацію на об'єктах вугільної промисловості України, бачимо, що залишається ураженою економічними злочинами Луганська область (42%), Донецька (40%), а найменше – Львівська (3%), Кіровоградська (0,8%). У структурі економічних злочинів цієї галузі в Луганській області переважають злочини: у сфері службової діяльності (49%); пов'язані з привласненням, розтратою майна або із заволодінням ним шляхом зловживання службовим становищем (40%), у сфері господарської діяльності (8%). Цікаві дані про матеріальну шкоду від економічних злочинів у вугільній промисловості України за регіонами протягом 1998 – 2007 років наведено в монографії О.О. Титаренко "Кримінологічна характеристика та протидія економічним злочинам у вугільній промисловості". Якщо розглядати розподіл матеріальних збитків від цих злочинів на об'єктах вугільної промисловості у розрізі регіонів, то він є таким: у Волинській області – 1%, Львівській – 2%, Дніпропетровській – 7%, Луганській – 41%. Поширеними способами вчинення економічних злочинів у цій сфері є: викрадення бюджетних коштів, які списуються на роботи або на закупівлю для шахтарів засобів індивідуального захисту, які взагалі не виконувались і не закуповувались; нелімітований відпуск вугілля, металобрухту комерційним фірмам шляхом підкupu службових осіб, що пов'язане з недосконалістю ведення обліку; викрадення товарно-матеріальних цінностей зі складів вугледобувних підприємств під виглядом відпуску їх у шахту на відповідну ділянку тощо.

Аналіз економічної злочинності в Україні свідчить, що протягом останніх років динамічно зростають зловживання з кредитними та фінансовими ресурсами у сфері зайняття підприємницькою діяльністю. Так, відзначено зростання числа злочинів, пов'язаних з фіктивним підприємництвом (376 злочинів – 2007 р., 453 – 2008 р., динаміка складає 20,5%), з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом (363 злочинів – 2007 р., 382 – 2008 р., динаміка – 5,2%), у сфері банківської діяльності, у т.ч. безпосередньо в банках – з 1316 в 2007 року до 1547 – 2008 рік, динаміка – 17,6%, у сфері високих інформаційних технологій динаміка зростання – 5,3%.

Перелічені вище економічні злочини – відносно нові види злочинів в Україні. Наприклад, у сучасних умовах фіктивне підприємство порушує стабільність господарського обороту й дискредитує підприємництво, що не лише завдає майнової шкоди державі, юридичним і фізичним особам, розширює масштаби недобросовісної конкуренції, сприяє обігу та легалізації "брудних" коштів, а й створює передумови для ухилення від сплати податків і зборів інших суб'єктів підприємницької діяльності, незаконної конвертації безготівкових коштів у готівку.

Узагалі ж статистичні дані злочинності у сфері економіки по Луганському регіону свідчать, що протягом 2007 – 2008 років динамічно зростає питома вага тяжких злочинів. Усього виявлено злочинів економічної спрямованості у 2007 році – 3349, у 2008 році – 3351, з них у 2007 році по Луганському регіону виявлено тяжких та особливо тяжких злочинів – 2052, у 2008 році – 2085, динаміка складає 1,6%. Однак слід зазначити, що всього по Україні з 2007 до 2008 року спостерігалось зниження виявлених тяжких та особливо тяжких злочинів економічної спрямованості (з 18739 злочинів у 2007 році до 16500 – у 2008), динаміка складає 11,9%.

Серед областей України Луганська область має найвищі показники таких видів злочинів економічної спрямованості, як привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, якщо у 2007 році було виявлено 794 злочини, то у 2008 році вже 887 злочинів. Динаміка складає 11,7% [4, 21, 22].

Порушення законодавства про бюджетну систему України в Луганському регіоні складають майже половину від загальної кількості по Україні. Усього в Україні за 2008 рік вчинено 48 таких злочинів, а тільки в Луганському регіоні – 20. Динаміка цих злочинів за 2007 – 2008 рр. складає 25%. Динаміка злочинів, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, за 2007 – 2008 рр. складає 5,3%, що також перебільшує загальний показник по Україні. У сфері банківської діяльності у 2007 році було виявлено 203 злочини, а у 2008 році – 230 злочинів, з них у банках у 2008 році – 142 злочини. У сфері високих технологій у 2008 році в Луганській області зареєстровано 72 злочини, це другий показник після м. Києва.

Також численні злочини фіксуються у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Луганська область посідає друге місце після Одеської області за кількістю зареєстрованих злочинів (127 злочинів у 2008 році).

У паливно-енергетичному комплексі знову ж таки Луганська область вже декілька років посідає перше місце з усіх регіонів за кількістю зареєстрованих злочинів: у 2007 р. – 604, у 2008 р. – 606 злочинів, причому цей показник складає 30% від усіх зареєстрованих злочинів по Україні. Можна, звісно, узяти до уваги, що Луганська область є промисловим регіоном,

тому й кількість злочинів у паливно-енергетичному комплексі відповідна. Однак Луганський регіон не є агропромисловим, але за показниками злочинності в агропромисловому комплексі ця область є першою. У 2008 році тут зареєстровано 338 злочинів.

Таким чином, статистичні дані економічної злочинності в Луганському регіоні свідчать про зростання кількісних показників. Характер динаміки вказує на нові способи вчинення, розширення масштабів корупційності, організованості й латентності економічних злочинів. Тому кожне дослідження економічної злочинності є актуальним, оскільки висвітлює її нові тенденції.

Результати загального аналізу економічної злочинності уявляються як основа, схема наступного, більш детального кримінологічного дослідження злочинності в окремих сферах, галузях економіки, процесів, що в ній відбуваються. Також подібні дослідження мають на меті теоретичне визначення та обґрунтування шляхів прикладного розв'язання проблем, що існують у сфері запобігання економічній злочинності.

Література

1. Литвак О.М. Державний вплив на злочинність: Кримінологічно-правове дослідження / О.М. Литвак. - К.: Юрінком Інтер, 2000. - 280 с.
2. Яковлев А.М. Социология экономической преступности / А.М. Яковлев. - М.: Наука, 1988. - 256 с.
3. Титаренко О.О. Кримінологічна характеристика та протодія економічним злочинам у вугільній промисловості: Монографія. - Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2008. - 196 с.
4. Стан та структура злочинності в Україні (2007 - 2008 pp.) <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/170319?jsessionid=911008498ED47A5AC024C5879CBAACAD>
5. Региональные проблемы переходной экономики: вопросы теории и практики / Под ред. В.Г. Алиева. - М.: ЗАО "Издательство «Экономика»", 2002. - 646 с.
6. Тисунова В.Н. Трансформация украинской экономики и ее региональные аспекты: Монография / Луган. гос. ун-т внутр. дел [Науч. ред. д-р экон. наук Л.А. Савельев]. - Луганск: РИО ЛГУВД, 2007. - 560 с.
7. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. - К.: Видавничий дім "Ін Юре", 2007. - Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. - 712 с.

Стаття надійшла до редакції 29.01.2010 р.